

Юрій Данилець

ОДИН ІЗ ЕПІЗОДІВ РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІЇ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ НА ЗАКАРПАТТІ

На час визволення Закарпаття радянськими військами у жовтні 1944 р. на теренах краю православна церква мала 7 монастирів, 11 скитів та 135 приходів. Вірники молилися у 182 храмах та 12 каплицях, їх обслуговувало 136 православних священників. Загальна кількість вірників станом на початок 1946 р. складала 142 тис. чоловік¹.

Однак, вже на 1961 р. в Закарпатській області залишилося всього два православні монастирі. Найбільший із них – Свято-Миколаївський жіночий монастир знаходився в Мукачеві на Чернечій горі, другий монастир був розташований у с. Чумальово Тячівського району. До цих обителів Радянська влада перевела майже всіх черниць із ліквідованих раніше монастирів.

З наведених нижче документів стає зрозуміло, що місцева влада тотально контролювала діяльність монастирів, особливо Мукачівського монастиря. Відслідковувалися контакти черниць, перевірялася їх кореспонденція, вірникам перешкождали відвідувати монастирські відпусти.

У першому документі подано інформацію про проведення традиційного свята на Чернечій горі – Успіння Божої Матері, що святкується 28 серпня. Другий документ, це відповідна реакція на участь вірників з Перечинщини на відпусті в Мукачеві 28 серпня 1973 р. Третій документ містить у собі аналіз майнового становища Мукачівського та Чумалівського монастирів, в ньому наводяться конкретні цифри прибутків монастирів. Даний звіт не має підпису та датування, однак є очевидним, що він підготовлений в апараті уповноваженого у справах РПЦ при Закарпатському облвиконкомі.

№ 1.

Інформація про участь вірників у храмовому святі Мукачівського монастиря Успіння Божої Матері 28 серпня 1973 р.

31.08.1973 р.

Мукачівський міськком КП України та міськвиконком, вжили ряд

заходів, щоб під час храмового свята Мукачівського монастиря не було допущено організованих процесій віруючих, порушень громадського порядку, торгівлі спекулянтів релігійними атрибутами та інших небажаних справ.

Наслідком було те, що 28 серпня ц.р. під час свята менше в порівнянні з минулими роками було віруючих, менше жебраків, менше спекулянтів. Так, загальне число тих, які прийшли до монастиря, – складало 2,5 – 3 тис. чоловік. Жебраків-калік було всього 8-10 чол. Спіймано двох спекулянтів, в т.ч. Охврат Олену Юрїївну з м. Хуст (вул. Ломоносова, 27), яка продавала «Медівники-чотки». На спекулянтів складено акти і відправлено їх в адмінкомісії міськрайвиконкомів.

Проте найбільш небажаним явищем було те, що на релігійне свято приходили організовані групи з цілого ряду сіл області, які біля монастиря виймали приховані хоругви і хрести і вишиковувалися в процесії. В їх складі було багато молоді. Таким процесій нараховано 17, в т. ч.:

– з Обави Мукачівського району було біля 250 чоловік, в т.ч. 50-60 дітей;

– з Сасово Виноградівського району – біля 200 чоловік, в т.ч. біля 50 дітей;

– Біля 100 чоловік було в кожній процесії з сіл Брестово, Лецовиця, Кольчино, Кайданово, Бенедиктівці, Макар'єво Мукачівського району;

– біля 30-50 чоловік було в процесіях з Колочави Міжгірського району, Рокосова, Нанкова та Кошелева Хустського району, Чинадієва Мукачівського району, Мокра та Порошкова Перечинського району; Н. Воріт, В. Воріт, Гукливого, Студеного – Воловецького району.

Так, процесію з с. Мокра Перечинського району вели діти: два хлопчики віком 11-12 років несли ікону, їм асистували і несли за ними хрести дівчата такого ж віку. Багато дітей і молоді було в процесії с. Колочави, хрести і хоругви в якій також несли дівчата 15-17 років.

10 хлопчиків із с. Станово Мукачівського району відвідало монастир без батьків, вони прийшли просто подивитися релігійне свято, деякі з них були в піонерських галстуках.

Біля 10 циганських сімей з Іршавського і Виноградівського районів випрошували милостиню.

Вище викладені факти говорять про те, що сільські Ради та громадські організації цілого ряду сіл не провели виховної роз'яснюючої роботи з селянами і не запобігли організованим процесіям. Комсомольські та піонерські організації шкіл та комсомольські організації колгоспів і радгоспів також не проявили пильність, не провели роботи з молоддю, внаслідок чого частина молоді і школярів пішла в Мукачево на храмове свято.

Медичним працівникам також доцільно б провести роз'яснюючу роботу серед населення про простудні захворювання. Таких захворювань особливо багато було на другий день, як діти дошкільного віку переночували холодну ніч на відкритому повітрі.

Заступник голови Мукачівського міськвиконкому В. Цібере².

№ 2.

Доповідна записка про випадки порушення радянського законодавства про релігійні культу окремими релігійними громадами православної церкви Перечинського району.

30.10.1973 р.

28 серпня 1973 року на релігійний престольний празник в м.Мукачево було організовано походи вірників православних релігійних об'єднань сіл Т. Ремета, Т. Пасіка, Порошково, Мокра і Т. Бистра.

Встановлено, що із селища Т.Ремета організовано виїзд громадян-вірників в м.Мукачів в кількості 12 чоловік, в т.ч. робітниця райпромкомбінату Червеньяк Ганна Іванівна, телятниця колгоспу «Зоря комунізму» Скубенич Ганна Федорівна, які самовільно, без відома керівництва церковної двадцятки ще 26 серпня (неділя) ввечером взяли із церкви павіси і хрест для організованого походу на престольний празник. Ця група громадян-вірників їздили автомашиною ГАЗ-51 № 87-893 АБ райшляхвідділу. Водій автомобіля Скубенич П.Г. ще 23 серпня звернувся з письмовою заявою до завідуючого райшляхвідділом про виділення йому автомашини на 28 серпня. Однак, в заяві заявник не вказав, для чого потрібна йому автомашини. Завідуючий райшляхвідділом тов. Галас І.В. не з'ясувавши, для чого заявнику автотранспортні послуги, того ж числа, 23 серпня, дозволив виписати автомашину водію Скубенич П.Г. на 28 серпня.

Водій Скубенич П.Г. пояснив, що він хотів купити корову у с. Чинадієво і попутньо взяв на автомашину групу громадян-вірників. Однак, водій Скубенич поїхав автомашиною у м. Мукачів. На зворотньому шляху, знову взяв цих пасажирів, громадян-вірників.

Із с. Пасіка було організовано похід 6 чоловік громадян-вірників, очолював похід Кречко Михайло Іванович, 194... р. народження, демобілізований з Радянської армії по стану здоров'я, в складі групи жінки Скубенич Ганна, Гуштан Юлія, Мана Ганна, Заяць Ганна – жінки пенсійного віку. Група цих людей ходила пішки через село Пузняковці без павіс і хреста. Однак, гр. Кречко М.І. виготовив хрест і демонстративно під хрестом організував похід в м.Мукачево, чим порушив законодавство про дотримання релігійних культів.

Із с. Порошково організовано було похід, як встановлено перевіркою, групою громадян-вірників біля 20 чоловік. Група громадян ходила без павіс і хреста, але після завершення її зустрічали з павісами, які винесли з церкви гр. Коцур Ю.Ю., Талабішка Ю., Ігнатик Ю., члени церковної двадцятки, а також гр. Завольський В., Гаджега М., Тем'янинець М. і інші.

Із с. Мокра також виїздила група громадян-вірників в м.Мукачів, кількість не встановлено. Ця група виходила без павіс чи хреста. В с.Мокра церкви немає, відсутній також такий інвентар, як павіси.

Із с.Т. Бистра організованого виходу громадян-вірників в м.Мукачів 28 серпня не встановлено.

Із пояснень керівників – секретаря парткому колгоспу тов. Штимака, голови сільради Данча, секретаря парторганізації школи Гаджеги, встановлено, що маршрутний автобусом Т. Бистра-Мукачево їздили 6 жінок у м. Мукачів без виносу будь якого інвентарю із церкви.

Виконкомом районної Ради депутатів трудящих за кілька днів до 28 серпня попереджено всіх керівників сільрад району про встановлення контролю за недопущенням організованих походів громадян-вірників на престольний празник 28 серпня. Відділ пропаганди і агітації райкому КП України також попередив парторганізації та керівників шкіл 27 серпня про недопущення випадків організованого виходу громадян із сіл району.

Однак, керівники Т. Реметівської селищної Ради депутатів трудящих тт. Колбасовська М.Ю., Белей Г.П., Порошковської Ради депутатів трудящих Лалакулич І.І., секретар парткому колгоспу Хмарно Ф.Ф., секретар парторганізації Порошківської СШ т. Бордаков І.К., Т. Пасіцької сільської Ради депутатів трудящих т. Гуштан М.М., секретар парторганізації колгоспу т. Семаль М.Ю., не вжили відповідних попереджувальних заходів, поставились халатно до застережень райвиконкому і відділу пропаганди і агітації райкому КП України, не провели відповідної роз'яснювальної роботи, не проконтролювали за діями громадян-вірників, в результаті чого громадяни Червеньяк Г.І. – робітниця райпромкомбінату, Скубеніч Г.Ф. – телятниця колгоспу «Зоря комунізму», Бескид К.Ю. – пенсіонерка, касир церкви с. Т. Ремети, а також громадяни-вірники члени церковної двадцятки с. Порошково Коцур Ю.Ю., Талабішка Ю., Ігнатик Ю. порушили радянське законодавство про релігійні культу.

Виконком Т. Реметівської селищної Ради депутатів трудящих, Порошківської сільської Ради склали акти і представили їх адмінкомісії при райвиконкому для притягнення організаторів і керівників релігійних шествій і походів до адміністративної відповідальності.

Вважаю за доцільне рекомендувати райвиконкому притягнути до відповідальності зав.райшляхвідділом т. Галаса І.В. за потурання і сприяння в організації і проведенні релігійних шествій і походів, а також бюро райкому КП України вжити відповідних заходів впливу до керівників-комуністів Колбасовської М.Ю., Белей Г.П., Гуштан М.М., Семаль М.Ю., Лалакулич І.І., Хмарно Ф.Д. за допущення безконтрольності, що призвело до порушень окремими громадянами законодавства про культу, а також не ефективність проведення атеїстичної роботи і допущення впливу релігійників на дітей, підлітків і молодь.

Заст.голови виконкому Перечинської
районної Ради депутатів трудящих

В.Мулеса³.

№ 3

Із інформаційного звіту про релігійний стан в Закарпатській області в 1982 р.

Без дати

О деятельности православных монастырей.

В области действуют два православных женских монастыря в г. Мукачево и с. Чумалево Тячевского района.

В Мукачевском монастыре проживает 102 монашки (3 умерло за 1982 год) и три служителя культа.

Мукачевский монастырь является памятником архитектуры и показательным объектом для туристов, в т.ч. и для иностранных.

Пополнений в монастыре не имеется, но настоятельницы постоянно ставят вопрос об их пополнении.

Монашки в монастырях заняты на внутрицерковном обслуживании. Часть монашек Мукачевского монастыря работает в совхозе им. Дмитрова по выращиванию сельскохозяйственных культур, ими заработано в совхозе 2,2 тыс. руб. Монашки Чумалевского монастыря периодически работают в совхозе во время сенокоса и уборки овощей, оплату получают натурой (сеном).

Свое подсобное хозяйство монашки ведут только своими силами, без наемных рабочих.

Денежные поступления монастырей состоят из добровольных пожертвований, хозяйственной деятельности, почтовых денежных переводов, которые в Мукачевском монастыре ежегодно увеличиваются. Так, поступления Мукачевского монастыря составили в 1982 году 69 тыс. руб., или на 2 10 тыс. руб. больше прошлого года. В Чумалевском монастыре имеется уменьшение денежных поступлений на 0, 25 тыс. руб. и составляет 15 030 руб.

В посылках монашки получают продукты (муку, сухофрукты, грибы и др., одежду, зачастую ветошь).

Все средства монастырей тратятся только на нужды монастыря – на содержание монашествующих, помещений и служителей культа.

Монастыри ежегодно отчисляют средства в фонд мира и охраны памятников. В этом году каждый монастырь отчислил по 2 тыс. руб. в фонд мира и Мукачевский – 300 руб. в фонд охраны памятников. За 5 лет Мукачевский монастырь отчислил в фонд мира 8 тыс. руб., Чумалевский – 6, 5 тыс. руб.

Монастыри остаются рассадником религиозного фанатизма.

В обычные и воскресные дни в монастырях бывает мало верующих, но на храмовые праздники собирается еще значительное количество верующих, некоторые из них приводят с собой детей. В Чумалевском монастыре на храмовый праздник «Вознесение» собирается до 300 верующих. Но возле Мукачевского монастыря на религиозный праздник «Успение пресвятой богородицы» собирается до 4-4,5 тыс. человек верующих, туристов, санаторников и других соглядатаев религиозного представления. Некоторые приходят группами. Это во многом слепая дань традиции. Некоторые верующие приходят к монастырю по обычаю, потому что так делали, мол, так надо. Так, группа молодых людей из с. Т. Поляна Перечинского района, пришедших к монастырю, объяснили, что они не верующие, но пришли на праздник потому, что так надо. Соглядатаев привлекает зрелищность этого религиозного представления с фольклорными элементами.

Принимаются все необходимые меры, чтобы уменьшить приток верующих к монастырю.

Настоятельница Чумалевского монастыря Форкавец Е.П. лояльна, а настоятельница Мукачевского монастыря своенравная, на предложение уполномоченного реагирует болезненно.

Нарушений законодательства со стороны монастырей не выявлено. Документ без підпису⁴.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний архів Закарпатської області (далі ДАЗО) Ф. Р - 544. Оп. 2. Спр. 2. Арк. 1-2.
2. ДАЗО. Ф. Р - 1490. Оп. 3. Спр. 31. Арк. 111-112.
3. Там же. Арк. 114-115.
4. ДАЗО. Ф. Р - 1490. Оп. 3. Спр. 83. Арк. 5-6.